

Извод из књиге „Нови свет је могућ“, аутори Дуња и Љубодраг Симоновић,
Београд, 2005. E-mail: comrade@orion.rs

ЖИВОТ КАО ИГРА

Слободарска игра

Слобода је суштина игре. У свету неслободе није могућа слободна, већ слободарска игра - као саставни део друштвеног (политичког) покрета који настоји да створи нови свет. Она тежи ослобађању играчког бића човека превазилажењем владајућих односа и репресивног нормативног свода у који спадају владајући играчки облици који су начин иживљавања неслободе и као такви “звезкање ланцима”. У противном, без обзира на своју интенцију, игра се своди на стварање, у оквиру постојећег света, простора илузорне “среће” где човек безнадежно покушава да пронађе своју изгубљену људскост - и тоне у све дубље блато незнања. Слободарска телесна култура не бори се за “слободну игру”, већ за слободног човека, а то значи за ново друштво у коме ће слободна игра бити врхунац (само)остварења човека као универзалног стваралачког бића слободе. Истинска игра могућа је тек превазилажењем постојећег света, што значи тотализовањем света слободарско-стваралачком праксом човека и у том контексту постајањем живота остварењем његовог играчког бића. Од слободарске до истинске игре не долази се непосредно преко нових играчких облика и играчких вештина, већ посредством друштва у коме је човек остварио слободу. Истинска игра резултат је слободарске борбе која ствара нови свет.

Најважнија одлика слободарске игре је животворност. Деструкција је тотализујућа животна моћ капитализма; животворност је тотализујућа животна моћ човека. За разлику од животиње која је несвесно животворно биће које репродукује своју непосредну животност (родност), човек је самосвесно животворно биће које ствара свој свет. Суштина животињске животворности је детерминизам; суштина људске животворности је слобода. Играчко биће човека представља антрополошки основ његове животворности, а игра највиши облик у коме се реализује животворна природа човека. И у “великим” религијама дошло до афирмисања животворног принципа. Развој самосвести човека као стваралачког бића и ствараоца (свог) света основ је теорије о свету као “божанској творевини”. “Бог” је симболично отелотворење од човека отуђених стваралачких моћи, израз његовог осамостаљивања од природе и стављање његових “изнад” природних моћи. Путем идеје “бога” човек постаје аутономна стваралачка моћ и у том смислу специфично (самосвојно) космичко биће: стварање света је свесни и вољни акт. У историји човек је био у подређеном положају у односу према (имагинарном или реалном) космосу који је имао метафорички и политичко-инструментални карактер и служио као средство за прибављање вечности владајућем поретку. Људска животворност је имагинарна: стварање имагинарне свести постаје компензација за лишавање човека способности да створи овоземаљски свет по свом лику. Капитализам је дегенерисао

и инструментализовао животворне моћи човека: оне служе за очување капиталистичког поретка који уништава живот и човека као животворно биће. Слободарска игра руководи се духом животворног пантеизма: све што живи и што ствара могућност за живот треба да постане јединствено животворно биће у борби против капитализма.

Слободарска игра подразумева визионарску свест која има утопијски карактер. Она представља највиши облик мењалачке праксе човека којом се објективне могућности слободе, које су створене у грађанском друштву, претварају у реалне могућности ослобађања човека. Ради се о афирмисању животворне моћи човека укидањем цивилизацијских ограда које је спутавају и усмеравају на странпутицу. Она постаје основ самостварања човека и друштва као заједнице животворних бића. Човек је био играчка “надљудских” сила; ради се о томе да постане слободно играчко биће, а читав живот облик реализовања његове играчке природе. Основна релација није игра - играч, него друштво као заједница слободних људи - човек као универзално стваралачко биће слободе. Постајањем човека самосвесним и самосвојним животворним бићем почиње права историја човечанства. Не садржи игра по себи оно-што-још-није, није то оно што чини њен утопијски карактер, већ је то специфичност човека као самостварајућег бића слободе: човек није оно што јесте, већ оно што може да буде.

Простор и време

Човек живи у нељудском времену и нељудском простору. Однос према времену и простору задат је владајућим поретком. У савременом свету капитал је господар времена и простора. Ради се о капиталистичком начину временовања, у контексту капиталистичког тотализовања света репресивно-деструктивним комерцијализовањем (“Време је новац!”), чиме се од света ствара радно-потрошачки логор. Извршена је “објективизација” времена које, као привидно или апстрактно време, постаје судбинска моћ (“Време чини своје!”, “Време ће показати!”...). Брзина обрта капитала условљава ритам одвијања друштвеног живота. Користећи науку и технику као средство за убрзање процеса оплодње, капитал све више “смањује” људски егзистенцијални и духовни простор и истовремено ствара све дубљи јаз између људи који се не мери метрима, већ осећањем усамљености и безнађа које добија размере епидемије. Убрзањем одвијања процеса капиталистичке репродукције све брже истиче људско време - које је време живота.

“Мерење времена” у спорту типичан је пример инструментализовања “физичког” времена и простора за овладавање човеком. У спорту простор и време задате су и од човека независне величине. Ради се о затвореном простору и о коначном времену: на тим основама и у тим оквирима репродукују се основни односи и вредности постојећег света. Спорт је област где долази до изражаја квантитативно и механичко “савладавање” простора и времена, што је једна од главних особености “техничке цивилизације” која је средство капитала за претварање природних сила у средство за уништавање људског времена и

простора. У спорту човек се налази ван биолошког и историјског (културног) времена и налази се у сфери механичког времена. “Спортско време” појавни је облик у коме пулсира процес капиталистичке репродукције: развој капитализма условљава “отвореност” спортског времена и простора. То је суштина рекордоманије. У спортовима у којима доминира “такмичење са хронометром” резултати се не мере само минутима, већ секундама, десетим и стотим деловима секунде. Гледано с аспекта развоја људских моћи такви помаци су бесмислени и имају за човека апстрактну вредност. Ради се о настојању да се по сваку цену очува владавина принципа *citius, altius, fortius* и на тај начин вера у “прогресивни” карактер владајућег поретка. У вези с тим, “историја спорта” своди се на след бројева који се линеарно увећавају и којима су придодата имена обезличених “шампиона”. Спортски “прогрес” није кретање напред, већ се своди на бесконачно и све интензивније кретање у круг, које се појављује на спортској стази, које треба да заустави историју и спречи човека да искорачи из постојећег света. Рекорд није израз развоја људских моћи, већ мера уништења човека као биолошког и културног бића. Што се тиче “квалитета игре”, он се мери квантитетом смерљивих догађања у јединици времена (кошеви, додавања, скокови, спринтеви...) У спорту се не отварају простори будућности, већ се репродукују владајући односи на вишем квантитативном нивоу. Спортски спектакл симболични је облик потпуног интегрисања човека у капиталистичко време и простор. Олимпијаде (“свети” четворогодишњи период који се окончава олимпијским играма) представљају митолошко време којим се укида историјско време да би се капитализму прибавила “вечност”: савремене олимпијске игре су реинкарнација “бесмртног духа антике”.

Кретање кроз простор основ је (егзистенцијалног, слободарског, визионарског) односа човека према простору, из чега проистиче свест о простору и стварање појма простора који превазилази животни простор који се непосредно опажа и доживљава, што је основ стварања појма “света” и нашег бивствовања, као људи, у њему. Оно је основ човекове самосвојности и слободарске самосвести. Људско кретање разликује се од механичког и животињског по томе, што оно подразумева мењалачки однос према постојећем свету и кретање према новим световима, што значи да има стваралачко-слободарску и визионарску димензију. Ради се о историјском кретању - чију суштину чини слобода која се мери развојем (остварењем) играчког бића човека и повећавањем извесности људског опстанка. Простор није (за)датост којим се одређују оквири играчког, нити нешто “празно” у чему се свет налази, већ могућност стварања новог света и као такав симбол отворености човека према будућности. Стварање живота и живот сам постају нераздвојни садржај времена, “мера” његовог “трајања”, “границе” и “величина” простора.

Путем играња човек престаје бити у задатом времену и простору и ствара своје (људско) време и простор. “Увећавање простора” резултат је стваралачке праксе човека којом се отвора могућност за развој људског. У истинској игри простор је неограничен, а време бесконачно. Уместо да разноврсност облика спољног света буде изазов, то постаје богатство унутрашњег, стваралачког, међуљудског... Играњем се укида двојност “спољашњег” и “унутрашњег”: истинско стваралаштво је “преображај” света у доживљај људског. Прави свет је оно што човек носи у себи и што ствара са другим људима. У том смислу игра

постаје “опијеност”, до краја доведено осећање живота - кроз његово доживљавање његовим стварањем - уместо што је бежање из света и компензација за прикраћену људскост. “Трајање” играчког времена и “величина” простора условљено је процватом чула и емоција, људском блискошћу, стваралачким животом... “Пуноћа” људског основна је и једина права “димензија” људског времена и простора. Она подразумева укидање свих облика који посредују између човека и света који од света стварају “другост”. Реализовање играчког бића човека постаје “извор” играчког времена и простора. Играње, као најаутентичнији хумани начин тотализовања света, постаје “преображај” историјског времена и простора у “чисто” људско време и простор и у том смислу специфични људски космос. Битни чинилац људског времена и простора је машта и то не као бекство из постојећег света и сањарење, већ као пројекција будућег и стварање *novum*-а. У сваком случају, ради се о временовању које нема квантитативну димензију, што значи да нема сравњивања у коме се губи људско. Постајање човека човеком прави је садржај и мера људског времена.

Природа

Изгоном човека из природе и стварањем сурогата “природног простора” у облику градова, хала, стадиона, тржних центара - телесни покрет губи ону самосвојност и постојаност коју може да има само у природном амбијенту и постаје појавни облик владајућих односа. Слободарска игра тежи истинском природном простору. Уместо да се стварају посебни простори за телесно вежбање, као што је то било још у антици (стадиони, хиподроми, гимназије, палестре) - који добијају статус култних места где се, путем телесних агоналних активности, настоји доћи у склад са космичким поретком и изазвати еротски занос богова - сама природа треба да постане култно место где ће се славити животворни култ животворним активизмом који оплемењује природу развојем играчког бића човека. Истинска природност, а то значи истински покрет, могућ је само у природи која за човека није само физички, већ и историјски, естетски, животни, визионарски простор - што значи да је природа једини простор где човек може да доживи пуноћу свог природног, људског, историјског постојања. Природа “улази” у човека кретањем. Када човек закорачи у воду и заплива, то искуство постаје не само основ за друге телесне активности, већ му се развијају чула и отварају нови духовни простори - што постаје основ за развој стваралачке имагинације; употпуњава се његово осећање моћи-бити кроз способност да се креће; на активистички начин долази у додир са природом и сједињује се са својим природним бићем. Богатство унутрашњих животворних импулса може се доживети и оплеменити у простору у коме живот буја у небројеним и невероватним облицима. Чула реагују на њихање грана, треперање лишћа, на богатство звукова, мириса, боја... Када се нађе на цветном пропланку или на изворском врелу човек ухвати себе да је задивљен. Спонтану, истинску људску реакцију - усхићеност, разум прихвата са изненађењем и нелагодношћу. Човек не нестаје у богатству природних облика и покрета, као што је то случај са животињом, већ постаје човеком. Он се односи према природи

тако што је доживљава и то постаје стваралачко-покретачка инспирација која води даљем обогаћивању његове личности. Потребу човека за слободним телесним активизмом треба схватити и као потребу да превазиђе амбијент у коме је спутан као човек. У том смислу човек доживљава “повратак природи” као бивствовање у простору који није задат ни уоквирен вештачким границама, већ у коме може сопственом телесном и духовном активношћу да увек изнова ствара нове видике. Природни простор за човека истовремено је и духовни простор; телесно кретање истовремено је и духовно кретање. Досезање погледом до врхова који се наслућују у измаглици симболично је “спајање” са светом који постоји “иза” и који постаје замишљени простор жељене људскости - чија визија је инспирација за стварање новог, а не за бекство из постојећег света. Истовремено, гутљај свеже планинске воде развија у човеку жудњу за животом у коме ће бити у јединству са природом и на тај начин са својим природним бићем. Природа као живот који ствара живот, бујање живота у најразличитијим облицима и јединство свих облика живота - подстиче човека на стварање живота. Раздраганост, задивљеност, усхићеност - све су то еротске реакције које подстиче бивање у природи. Што човек има развијенија чула утолико може интензивније да доживљава природу, да упија њене мирисе, звукове, боје, покрете, да се потпуније и интензивније споји са природом, да се напоји њеном снагом. Бити у јединству са природом значи бити у јединству са својим изворним животворним моћима. Обновитељска снага природе је инспирација за стваралачки активизам, а не прилагођавање човека успостављеном (животном) ритму. Жива природа “никада не понавља, него обнавља”, али се не ради о пуком препуштању ритму живота који добија апстрактно-мистично обележје: човек је стваралац свог света. Тек уклањање страха од природе (овладавањем њеним законима) и развијено естетско чуло (играчко биће) пружају могућност човеку да богатство природних појава доживи као стваралачко-слободарску инспирацију. У истинској игри човек схвата и доживљава себе као највиши облик животворног природног бића. Човек је човеколика и човекобивствујућа природа. У њему живи природа, он је оплемењена природа, у људском облику реинкарнирана природа...

Код животиња доминира адаптивно-егзистенцијална активност. У току специфичне борбе за опстанак дошло је до квалитетног скока у развоју живих бића у виду човека: развојем инстиката, чула, моторичких способности тела, ума долази до развоја стваралачких моћи - што постаје основ “одвајања” човека од природе и успостављања активног (мењалачког) односа према њој. Стварајући цивилизацију човек није развијао своју играчку природу коју је “стекао од животиња”, већ је развијао своје специфично играчко биће које непрестано “пробија” ограничења која му, у облику етаблиране “игре”, намеће владајући поредак. Не постоји континуитет игре животиња у игри човека. Постоји сличност у понашању неких животињских врста и човека - из чега је Хуизинга извукао погрешне закључке. Играјући се човек не потврђује своју животињску, већ људску природу - постаје човеком (самосвојна личност), док животиња “играјући се” постаје животињом (припадник врсте). Произвођење (своје) слободе суштина је игре човека, за разлику од игре животиња у којој се репродукује природна нужност. Стварање игре као симболичке форме, која се као таква појављује као врхунац људског, даје посебан печат људској игри. Поред тога, за разлику од игре животиња, људска игра тежи стварању нових

светова, што значи да има визионарски карактер. Не постоји “тензија” између животињског и цивилизације, на чему инсистира филозофија игре, већ између слободарско-стваралачке природе човека и репресивно-деструктивне капиталистичке цивилизације.

Тело је непосредна природа за човека, његово елементарно природно постојање и основна могућност постизања јединства са природом која је његово “анорганско тело” (Маркс). Треба правити разлику између цивилизовања и култивисања тела; између дисциплиновања и оплемењивања тела; између репресивне и слободарске педагогије... Спортот се тело цивилизује путем његовог “дисциплиновања”; слободарска телесна култура настоји да оплемени тело његовим култивисањем: слободни развој тела подразумева слободни развој личности. У спорту тело се моделира, што значи да се систематски сакати да би се достигао наметнути образац који је отелотворење принципа на којима се заснива владајући поредак. Спортот и телесним вежбама не васпитава се тело, већ се васпитава човек. Однос према телу у ствари је однос човека према другим људима, према свету и самоме себи као човеку. Човеку као универзално-стваралачком бићу “одговара” стваралачко тело. Уместо стицања знања извођења одређених покрета (вежби), стицање способности за стварање покрета, што значи таквог тела и таквих способности кретања које омогућавају артикулисање стваралачке (играчке) личности човека - представља један од најважнијих изазова за слободарску игру. Играњем динамика биолошког ритма добија хуману и самим тим културну, што значи слободарску (визионарску) димензију. Ритам покрета постаје спонтани израз пулсирања стваралачког била човека и као такав је непоновљива ознака људског, његов “карактерни знак”. Уместо идеала снаге, брзине, чврстине (који су усмерени на стварање поданичко-извршилачког карактера и свести који у коначном треба да омогуће стварање од човека “топовског меса” и оруђа за уништавање живота) изазов треба да буде покретљивост, мекоћа, координација, самоконтрола, интенционалност, духовност, лепршавост, покрет ка човеку и природи, хармонични развој читавог тела - што одговара универзалним стваралачким потенцијалима човека и његовој људској (индивидуалној) комплексности. Стваралачка покретљивост основна је одлика здравог тела. Она подразумева превазилажење уметничког покрета као начина произвођења уметничких облика и чулних ефеката (предмет, боја, тон..), и афирмисање чистог играчког покрета који представља стварање људског у непосредном облику. Телесни покрет постаје израз играчке природе човека, а то значи да је његова суштина покрет човека ка човеку. Однос човека према своме телу, као непосредној природи, могућ је једино путем другог човека.

Развој универзалног стваралачког тела и богатства покрета основни је услов развоја ума, што значи слободарске и стваралачке личности човека - што је један од основних циљева слободарске игре. То је једна од суштинских разлика између телесне културе и спорта који захтева све ранију специјализацију којом се не сакати само тело, већ и ум. Русо је био један од оних који су уочили да постоји условљавајућа веза између развоја сензомоторичких способности и разума. Отуда проистиче једно од његових најзначајних педагошких упутстава: “Вежбајте непрестано његово тело; настојте да ваш васпитаник буде снажан и здрав, да би био паметан и разуман; нека он ради и делује, нека трчи и виче, укратко, нека увек буде

у кретању. Најпре нека буде човек по снази, па ће онда ускоро бити човек и по разуму.”(1) Пијаже је у својој развојној психологији указао на то да је прва етапа у развоју интелигенције сензомоторичка интелигенција: на основу конкретних делатних операција долази до сазнања тела које је основ за целокупни когнитивни развој. Из тога следи закључак да се шаблонизованим моделима покрета ограничава развој интелигенције. Наметање одређеног модела понашања истовремено представља наметање одређеног модела мишљења (што значи укалупљивање и сакаћење ума), као и међуљудских односа, начина поимања света и односа према њему. То најјасније долази до израза у Кубертеновој “утилитарној педагогији” која је савремена Прокрустова постеља. Не треба сметнути с ума да је “телесно васпитање”, које је доминирало у XX веку, настало у сивилу касарнских вежбаоница и да је сведено на телесни дрил. Слободарска игра саставни је део свеукупне културе човека као универзалног стваралачког бића слободе. Нема култивисаног тела без културног човека - нема слободног покрета без слободног човека. Смисао слободарске игре није да насилничким вежбама ограничава и сакати нагонске импулсе човека, или да ствара вентиле за њихово иживљавање у облику агресивног и деструктивног понашања, већ да поштујући особености личности човека помогне да оне добију свој оплемењујући израз. Не ради се, према томе, о изградњи модела покрета (тела) који треба наметнути човеку, већ о подстицању на стварање покрета којима ће свако моћи да изрази своју специфичну и непоновљиву личност.

Треба разликовати стварање и подражавање. Хебер је, попут многих других “природњака”, одбацио еманципаторско наслеђе телесне културе и телесно кретање свео на имитирање понашања бразилских Индијанаца. Уместо оплемењивања тела и телесног покрета културним (еманципаторским) наслеђем модерног друштва, долази до “оприрођења” тела и покрета враћањем на “примитивне” покрете који су спонтани израз изворне природности, и који нису ограничени наметнутим шаблонима који уништавају животност човека - као што је то са аристократском и хришћанском телесном културом. Ради се о преузимању покрета Индијанаца, који су сведени на “дивљаке”, који су истргнути из њиховог изворног историјског миљеа (услови живота, лов, рат, религија, обичаји...) и на тај начин лишени културног садржаја, и сведени на техничке покрете којима се даје димензија “природног”. Човек не може да оствари своју природност имитирањем кретања животиња или природног окружења, већ посредством културне, што значи стваралачке активности у којој доминира конкретни историјски (друштвени) покрет човека ка човеку. Уместо “стапања са природом”, при чему човек губи индивидуалност, треба тежити развоју људског које подразумева стваралачко незадовољство. Уместо утапања у постојећи, треба створити нови свет.

Најнепосреднији облик оплемењивања природе је оплемењивање тела. Превазилажење капиталистичког света, где доминира дехуманизовање и денатурализовање (роботизовање) човека, подразумева оплемењивање природног бића човека које је истовремено његово оприрођење, што значи ослобађање тела (природе) од владајућег деструктивног поретка и афирмисање оплемењеног изворног природног покрета који је усмерен ка човеку и у коме се испољава слободарско-стваралачка бит човека. “Утапање у природу” привидна је супротност “техничкој цивилизацији”. У ствари се ради о утапању човека у постојећи свет на

“нижем” цивилизацијском нивоу - као што је то случај са далекоисточном телесном културом у којој нема човека као еманциповане личности која се, као таква, односи према свету у настојању да створи нови свет по свом људском (слободарско-стваралачком) лику. “Натурализам” је странпутица у борби против “техничког света”. Не ради се о томе да се оприроди технички, већ да се оплемени природни покрет. “Ослободилачка трансформација природе” (Маркузе) подразумева уметнички покрет, а то значи развијено уметничко биће. Свирање на виолини не значи само постизање флексибилности прстију, шаке и руке (технике покрета), већ развој уметничког (стваралачког) бића. У том смислу флексибилност људског тела подразумева оплемењено стваралачко тело: развој естетског чула основ је оплемењене сензо-моторике. Ради се о оплемењеном природном покрету еманципаторским наслеђем које чини културно и самим тим играчко биће човека, и које се појављује у односу према репресивним (деструктивним) облицима понашања које намеће “техничка цивилизација”. Игра постаје највиши облик “присвајања” света од стране човека и најнепосреднији однос човека према свом природном бићу, као и природи уопште. Човек се не “враћа” свом природном бићу путем игре као посебне сфере, већ претварањем свеукупног живота у очовечени природни живот: “оплемењивање природе” постиже се тотализацијом света развојем играчког бића човека.

Што се тиче односа између игре, с једне, и науке и технике, с друге стране, не ради се о томе да се успоставе паралелне сфере, већ о томе да наука и техника добију уметничку природу и постану средство за оплемењивање природе и природног бића човека. Кад је реч о Русоовом “повратку природи”, ради се о “племенитом дивљаку” у чијем понашању доминира принцип “човек је човеку човек” (*homo homini homo*) и сходно томе покрет човека ка човеку. Волтер исмејава Русоа превиђајући да његов “племенити дивљак” има метафорички карактер и да се појављује као критика извитопереног аристократског света који је лишен природности и људскости. Као што су Русо и филантропи направили “савез” са природом у борби против *ancien régime*-а, тако данашњи човек треба да направи “савез” са природом против капитализма, с тим што се сада не ради само о борби за слободу, већ о борби за опстанак.

Да би могло да се оплемени природно биће човека путем слободарске (животворне) игре, треба утврдити изворни природни покрет човека који треба да буде поштован уколико се тежи “спајању” човека са природом. Слободарска игра настоји да омогући такав прелаз од природног ка стваралачком покрету који неће изазвати негативне последице у развоју личности и постати извор фрустрације. То не значи да човек треба да се врати у воду, али треба да има представу о изворном природном покрету, о психо-физичким последицама које настају приморавањем организма да се прилагоди конкретним животним условима (усправљање, ход), и да зна чему треба да тежи да би био што ближе свом изворном природном бићу. Потпуна је бесмислица тврдња да је човек некада давно био “у јединству са природом”. У праисторији човек је био пуки део природе. Да би се ујединио са природом, човек је морао да постане човеком, што значи самосвесно биће које је у стању да се односи према природи и на тој основи да се уједини са њом.

Играчка вештина основна је изражајна могућност играчког бића човека, а богатство изражајних могућности основна је претпоставка естетског

(слободарског). Она је утемељена у културном наслеђу човечанства и највиши је облик оплемењеног телесног покрета. У слободарској игри вештина се не појављује у односу према човеку као осамостаљена (“објективна”) сфера, већ као начин специфичног (индивидуалног) људског израза. У њој вештина и начин играња не проистичу из игре као посебне друштвене сфере која има своју механику одвијања и правила, већ из спонтаног, стваралачког односа између људи, при чему је човек човеку инспирација за игру. У том контексту играчке вештине које су створене у спорту (као што је додавање лопте, дриблинг итд.) могу да буду плодотворне. Истинска играчка вештина подразумева укидање сфере технике као посредника у реализовању играчких потенцијала човека, у контексту укидања институционалног (репресивног) посредовања између људи. Ширина стваралачке духовности, богатство чулности и међуљудских односа који се темеље на солидарности и толеранцији - што значи богатство играчког бића човека - основ је играчке вештине и начина играња. Уместо “технике савладавања покрета” треба успоставити говор телом, погледом, гласом... Стицање вештине кроз савладавање покрета (тела) подразумева развој људских моћи, богате и самосвојне индивидуалности и у том смислу реализовање индивидуалних склоности, а не потискивање (уништавање) људског и прилагођавање човека моделу “узорног грађанина”. Истински људски покрет усмерен је против свега онога што ограничава човека да превазиђе постојећи свет, што га спутава, укалупљује, деградира... Развој играчких вештина постаје израз развоја универзалних стваралачких (играчких) моћи човека. То је темељ за развој стваралачког телесног активизма који добија свој израз у телесној покретљивости. Здравље, духовност, складност покрета - све је то садржано у покретљивости тела као врхунској спонтаној игри нерава, мишића, тетива, зглобова, срца, плућа... Истински телесни покрет тражи истински “рад” организма. То не подразумева само “напрезање што већег броја мишића”, већ хармоничну активност читавог организма, из чега проистиче “мекоћа” покрета која условљава телесну “елеганцију”. Идеал хармоничног развоја тела одговара стваралачкој универзалности човека. Богат стваралачки живот човека треба да постане основ за развој играчке вештине. Нема слободне и срећне личности уколико човек не ослободи тело и покрет деструктивне капиталистичке цивилизације. Ради се о томе да се успостави владавина слободарско-стваралачког (играчког) покрета који је усмерен ка човеку и живом свету (природи), и који није ни са чим посредован, већ је израз истинске потребе човека за човеком. Развој играчких вештина појављује се као отвореност ка будућности, као стварање *novum-a*, а не као “усавршавање” модела игре који је ритуално исказивања покорности владајућем поретку и у којој је човек сведен на механичку лутку. Најважнији задатак слободарске игре је да омогући да телесни покрет, развојем уметничког бића човека, постане играчки покрет путем кога ће човек постићи “јединство” са собом као целовитим стваралачким бићем, а друштво постати играчка заједница. Шилеров став да је “васпитање путем уметности васпитање за уметност” један је од најважнијих постулата слободарске игре, с тим што је васпитање путем слободарске игре васпитање за слободно друштво. Што се тиче универзалне граматике покрета (вештина), она пружа могућност за стварање свеобухватног приступа телесном вежбању, с тим што истовремено омогућава да се створи вештачки језик телесног покрета који има пре технички (строго дефинисани покрети, понављање,

“објективност” форме која се развија као од човека отуђена област, задати простор...), него културни карактер. Уместо задавања одређеног модела тела и покрета, који у бити има репресивни карактер, треба тежити спонтаном покрету који је израз специфичног играчког бића човека: богатство покрета условљено је богатством играчке личности и развојем међуљудских односа.

Људски покрет не може да се сагледа само са чисто техничке или органске (уско здравствене) стране. У покрету не учествује само тело, већ човек као историјско и друштвено биће. У њему је садржан однос човека према човеку, свету, природи, будућности... Додавање лопте није радња пребацивања предмета с једног на друго место које има “објективну” форму и технички карактер, већ је (културним наслеђем) оплемењени покрет човека ка човеку и као такав стварање људске заједнице у непосредном облику. То је оно што чини његов конкретни историјски (друштвени) карактер и даје му “душу”. Игра није непосредни однос човека према самој себи, већ подразумева играчку заједницу еманципованих стваралачких личности у којој доминира покрет човека ка човеку и у којој је човек човеку огледало људскости. Отуда је развој међуљудских односа *conditio sine qua non* игре. Играчко је потенцијална људска природа која може да се актуализује само у заједници слободних и стваралачких личности. Игра је резултат, али истовремено и највиши спонтани облик самостварања човека и произвођења друштва као заједнице слободних људи. Играчка спонтаност подразумева еманциповану личност. Без тога настојање да се исказе самосвојност води у екстремизам, нарцизам, агресију, деструкцију... Богатство личности основни је предуслов успостављања богатства међуљудских односа - и обратно. Свако ново пријатељство отвара нови људски простор у човеку, развија његово чуло људскости, исто као што у музици или сликарству развијено естетско чуло пружа могућност за разликовање, доживљавање и стварање богатства тонова, облика и боја. Основно је: развити дух заједништва не уништавајући, већ развијајући индивидуалност. Непосредни циљ слободарске игре није производња рекорда, унапређење играчке технике, развој игре као нормативне сфере и стварање здравог тела, већ стварање здравог друштва у коме ће се развијати стваралачке личности.

Животворна потреба човека за човеком основни је квалитет човека као животворног бића. Отуда је покрет човека ка човеку, као оплемењени покрет живог бића ка живом бићу, основни покрет човека као специфичног природног бића и као такав је основа животворности. Ерос, као синтетизована животворна енергија, најважније је извориште покрета човека ка човеку на коме може да се гради живот као играчки чин. Љубавна игра између мушкарца и жене највиши је облик игре у коме долази до израза неспутано играчко биће, што значи “произвођење” људског у најнепосреднијем облику. Она је највиши облик оплемењеног еротског односа према природи, што значи највиши облик оплемењивања природног бића човека. Животворност је основ еротског спајања са природом и основ еротске игре. Без ње задовољство у еротском односу има компензациони, што значи адаптивни карактер. Још је у антици дошло, у хомосексуалном (педофиличарском) односу, до стерилисања животворне способности човека (друштва) одвајањем еротског од природно-репродуктивног (родног). У хомосексуалном односу Ерос губи животворност и постаје анти-егзистенцијални принцип. Нарцисоидни, хомосексуални и лезбејски Ерос представљају обрачун с природном

животворношћу човека и самим тим с могућношћу еротског као оплемењујућег (хуманизованог) природног односа. Укида се могућност љубавне игре као животворне игре полова, а животворни сексуални однос своди се на технику оплодње жене - на техничко произвођење деце.

Игра као облик

Филозофија игре не прави јасну разлику између играчке природе човека, играња и игре. Игра је облик у коме се одвија играње и као таква начин на који се испољава играчко биће човека. Треба правити разлику између играња као реализовања играчког бића човека (играчког чина) и игре као понашања по задатим нормама. Игра као нормативни свод не тежи обогаћивању човека и међуљудских односа, већ његовом свођењу (“дисциплиновање”) на модел лојалног и употребљивог грађанина (поданика). Ради се о настојању да се очува владајући поредак и човек сведе на ону “меру” која одговара том поретку. Владајући историјски облици игре су од човека отуђене форме понашања лишене људског (играчког) садржаја. Оне су сведене на модел понашања који је играчки облик у коме се појављују владајући односи. Играње се своди на настојање да се што доследније опонаша задати модел игре чија се правила ни у ком случају не смеју прекршити. Отуда главна одлика игре постаје њена “непроменљивост”. Идеал “савршенства”, којим се настоји обезбедити “културна” легитимност и вечност владајућим облицима игре, своди се на потпуну подређеност човека правилима игре, као и наметнутом естетском обрасцу - који представља кулисе владајућег поретка. Тежња човека за човеком посредована је таквим односима који удаљују човека од човека и сведе га на улогу која му је наметнута. Типичан пример је “спортска игра”: она постаје механизам путем кога човек човеку постаје средство за иживљавање неслободе. Не може умна сфера да буде човеку компензација за неумни живот који живи, као што не може песма о љубави да буде замена за недостатак људске блискости. Уместо тежње за дефинисањем истинског, што се увек појављује као одговор на лажни живот, треба живети истински људски живот.

Слободарска игра не тежи стварању нових играчких облика, што значи задавању нормативног свода, већ развоју играчког бића човека. Доминира специфичност и непоновљивост које проистичу из специфичности и непоновљивости човека као стваралачке личности. Уместо развоју игре као посебне друштвене области, треба тежити развоју играчког “у човеку” и на тој основи стварању друштва као играчке заједнице, при чему је (потенцијално) сваки облик људске делатности истовремено облик испољавања његовог играчког бића. Слободарска игра настоји да укине фрагментизованог човека који је разграђен према захтевима фрагментизованог света, где се захтев за “синтезом” своди на стварање техничких израза који треба богатством боја, звукова, облика да импресионира и буде “компензација” за све сиромашнију људскост. Ради се о превазилажењу света који је подељен на свет “несреће” и на свет “среће”, и о “повратку” човекових моћи из отуђених друштвених сфера и успостављању људског Ја као интегралног изворишта односа човека према свету као целини.

За слободарску игру облик није ограничење, већ отварање могућности за развој играчке природе човека и у том смислу само један од израза његове стваралачке природе: развој играчких облика израз је развоја стваралачких (играчких) моћи човека. Не ради се о облику као задатом обрасцу понашања, и у том смислу као идеалу “савршенства”, већ о облику као спонтаном и непоновљивом изразу специфичног тренутка у испољавању човека као играчког бића који је симбол слободарског и визионарског. “Сусрет” људи путем чистих (естетских) форми је судар балона од сапунице. У репресивном друштву игра као форма представља репресивни нормативни свод који онемогућава реализовање аутентичног играчког бића човека. Настојање да се досегне до људске бити и она “ухвати” тако што ће се људско бивствовање учврстити на нивоу одређених облика, структура, духовних склопова - неминовно води ка очувању света где су ти облици и структура могући. Играчки израз мора да буде такав да пружа могућност човеку да реализује своје играчко биће. Право стваралаштво није стварање играчких облика, већ обогаћивање људске личности и развој међуљудских односа. Игра није трансцендентални ни транс-субјективни, већ иманентни и интерсубјективни феномен: она је непосредни међуљудски однос и као таква највиши облик стварања друштва као заједнице слободних личности, што значи стварање *humanum*-а у чистом смислу. Залагање за игру је борба за реализовање играчких потреба и способности човека, а не за учење и подражавање задатог модела игре - који се појављује као “највиши људски изазов”. Уместо да је игра као “културна форма” основна могућност играња, то је човек као културно (играчко) биће: аутентичност игре израз је аутентичности човека. Није игра, сведена на трансцендентални нормативни облик, критеријум за одређивање играчког и играња, већ је то слободно реализовање људских играчких (универзално-стваралачких) моћи. Игра је највиши и најнепосреднији облик доживљавања света његовим стварањем, што значи да је она најнепосреднији и најаутентичнији облик постајања човека човеком. У истинској игри укинута је дуализам битка и требања. Нема ничег што је пре, изнад или изван човека. Такозвано “опште-људско” не постоји више ван човека (као задата и трансцендентална сфера); то више није слика “човека” којој човек тежи и у којој једино може да препозна “свој (људски) лик” - већ човек као слободна и достојанствена личност постаје стваралац и “слика” људског. Уместо модела “савршенства”, слободан човек постаје извориште естетског надахнућа: слобода је суштина лепоте. Шилер је указао на прави пут: “нагон за игром” је нагон за слободом. Играње постаје буђење успаваног (потиснутог) играчког бића, “разигравање” чула, превазилажење тескобе и одбацивање змијске коже “(мало)грађанина”. Уместо да је давање одушка потиснутом бићу, спонтаност у игри подразумева пробијање својевоја који спутавају човека. Није игра сама по себи та која развија играчко, већ је то људскост која се развија у сучељавању човека с ограничењима, несрећом, изазовима које намеће живот. Богат стваралачки живот основна је претпоставка за развој и обогаћивање играчког бића. Истинска игра израз је проширивања хоризонта извојеване слободе, израз одушевљења животом, највиши облик испољавања животворних моћи човека. Задовољство у игри проистиче из задовољства животним ангажовањем; међуљудска блискост у игри могућа је једино на основу блискости која се стиче у борби за нови свет: покрет човека ка човеку истовремено је покрет човека ка новим

световима. Прави резултат играња није игра, већ духом, емоцијама, чулношћу богатији човек и богатији међуљудски односи. Пуноћа доживљавања људског представља “меру” богатства играчког.

Слободарска игра одбацује такмичење које се своди на борбу између људи која је усмерена на очување и развој владајућег поретка, и залаже се за надигравање (чему је блиско “натпевавање” карактеристично за народну уметност) чија је суштина борба против успостављеног поретка деструкције и развој универзалних стваралачких моћи човека. У надигравању човек је човеку инспирација, што значи да у њему доминира покрет човека ка човеку - који је могућ једино на основу потребе човека за човеком. У том контексту Русоов принцип *homo homini homo* добија праву вредност. Надигравање подразумева настојање да се превазиђе достигнуто (створи *novum*) развојем међуљудских односа, а не обрачуном између људи на основу социјално-дарвинистичког принципа *bellum omnium contra omnes* и прогресистичког принципа *citius, altius, fortius*. У њему је укинут принцип доминације и елиминације принципом толеранције и солидарности, а све оно што је животворно сучељава се с оним што уништава живот и ограничава слободу. Уместо тежње ка победи и рекорду, надигравање подразумева тежњу ка “увећавању” људског и стварању новог света. Основно питање није колико, него како - с тим што полазиште за одређење људског није репресивни естетски шаблон који тежи “савршенству”, већ сам човек. Развој “квалитета” игре подразумева развој богате индивидуалности и међуљудских односа. У том контексту, вештина се не појављује у односу према човеку као осамостаљена (“објективизована”) сила (сведена на дехуманизовану и денатурализовану “технику игре”), већ као начин специфичног (индивидуалног) људског израза. Надигравање у играчким елементима, у коме је играње једног инспирација за играње другог (као што је то наговештено у колу, цезу, љубавној игри...), ствара могућност да свако може несметано да испољи своје играчко биће. Спонтаност, креативност, маштовитост - израз су играчке, као изворне људске, самосвојности.

Треба правити разлику између човека као бића игре, и човека као играчког бића. У првом случају он је предмет, а игра је субјект; у другом случају он је субјект, а игра је резултат реализовања његовог играчког бића. Хуизингов *homo ludens* није човек играч, већ је човек играчка надљудских сила. Исто је са античким и хришћанским човеком, као и с Ничеовим “натчовеком”: он је играчка космичких сила. Код Финка и Гадамера појам игре служи да се човек сведе на феноменолошку апстракцију која је само маска иза које се крије конкретни човек који је сведен на играчку капитализма. Еманципована играчка личност подразумева да је човек самосвојно животворно биће и као такав стваралац свог света - и на тај начин самостваралац. Играчко се кроз играње претвара у игру која постаје основ препознавања ограничености играчког и могућности његовог развоја.

У капиталистичком свету игра је средство за увлачење потлачених радних “маса” у духовну орбиту буржоазије и добија “наткласно” одређење - што долази до изражаја у познатој максими “спорт нема везе са политиком”. Слободарска игра није “наткласна”, већ представља саставни део политичке борбе против класног друштва. Што се тиче Ничеа, он у игри види средство за стварање од “новог племства” ексклузивне органске (класне) заједнице. Ради се о томе да се путем игре

од друштва створи органска заједница слободних стваралачких личности. Ново друштво не може бити створено игром већ политичком борбом, али нема истинске политичке борбе уколико она истовремено није борба за ослобађање и развој играчког бића човека. Шилерово одушевљење игром непосредно је условљено Француском грађанском револуцијом која је отворила врата новом добу. Исто је са Гетеом, Клопштоком, Фајтом... Борба потлачених и пробуђених, и у том контексту вера у човека и његову способност да оствари своје слободарско биће, даје смисао игри. Без борбе за слободни свет игра постаје бекство и празна форма.

Игра као космички феномен

Игра је специфични космички феномен. Она је најаутентичнији људски начин стварања људског света, што значи новог космоса. У играчком чину процес космичке животворности добија нови квалитет - у чему се изражава специфичност човека као космичког бића. У античкој Грчкој игра је темељни космички феномен који има божански (метафорички) карактер и као таква је симболично отелотворење владајућих односа и вредности. Она је најизворнији начин интеграције човека у космички поредак. Човек је “божја играчка” (Платон), а свет божје игралиште: потреба богова за играњем обезбеђује опстанак људском свету и даје му смисао. Модерни човек је еманциповано космичко биће и као такав “нуклеус” новог универзума. Постајањем човека самосвесним слободарско-стваралачким бићем игра престаје бити привилегија богова и начин обезвређења човека, и постаје самостварање човека и на тај начин људског космоса. У њеној основи није детерминизам, који има фаталистичку природу, већ слобода.

Однос према космосу пројекција је односа према земаљској животној средини. У савременом свету владајући однос према простору (космосу) заснива се на експанзионистичком, што значи освајачко-експлоататорском духу капитализма. Путем од капитала инструментализоване науке и технике врши се “продор” у космос да би се он “освојио”. Капиталистички дегенерисана наука има исти однос према универзуму као што има према земљи: он је сведен на објект експлоатације. Однос “ванземаљаца” према земљи пројекција је односа капиталистички дегенерисаног човека према космосу. Техника, заснована на принципу квантитета који одговара владајућем принципу капиталистичке репродукције (увећавање профита), постаје уништавање људске животворности као специфичног облика космичке животворности. “Освајање космоса” постаје начин да се прибави легитимност настојању да се превазиђе “традиционално човечанство” и створи нова (господарска) раса “киборга” која ће моћи да се “такмичи” с “интелигентним машинама” и “осваја” космос. Истовремено, мит о “освајању космоса” служи за очување мита о “прогресивној природи” капитализма, која се поистовећује са освајањем, и за стварање илузије да ће технички развој обезбедити опстанак човечанству. Као што су Европљани “откривали” нове континенте, тако ће савремени човек откривати нове светове и насељавати их. Земља постаје одскочна даска за освајање космоса, а не космички дом човека који треба сачувати. Пројект “освајање космоса” заснива се на тврдњи да ће земља “свакако пропасти”, што

доприноси фаталистичком препуштању деструктивној капиталистичкој помами. Могућност да ће капитализам уништити живот на земљи далеко је извеснија него могућност да ће се живот на планети угасити - за пет или десет милиона година. Ради се о томе да космолошка концепција отвори могућност за успостављање критичке дистанце према владајућем поретку деструкције и за стварање новог света: однос према космосу треба да буде у функцији одбране живота на земљи и развоја људског. Питање опстанка човечанства решиће се на земљи, а не у космосу. Уместо “освајања космоса” треба се обрачунати с капитализмом и спречити уништење живота на земљи.

Владајући однос према стварности, који је диктиран дехуманизованом науком и техником, не дозвољава да човек схвати суштину свог човекобивства, а самим тим и суштину света у коме живи и суштину космоса. Стари народи били су ближи космичкој суштини човека него што је то данашњи (мало)грађанин зато што су се, упркос незнању, предубеђењима, митској свести - руководили симболима који имају холистички карактер: питање о космосу било је питање о човеку. Савремени човек располаже далеко већим обимом знања, али га пут и начин доласка до њега лишава целовите људскости без које не може да постави права питања и да пружи праве одговоре. Што човек више зна о космосу, то је даље од могућности да доживи своју космичку суштину. Уместо људских, човек поставља техничка питања која су наметнута од стране капиталистички дегенерисане науке и технике - које сакате човека и уништавају могућност да постави битна људска питања. Поред тога, “примитивни” човек био је свестан шта је слобода, а шта ропство, за разлику од данашњег “просечног” (мало)грађанина који је, заглибљен у ништавилу “потрошачког друштва” и телевизијског екрана који му нуди компензацију у виду илузорног света, изгубио представу о слободи. Капитализам лишава човека природног и културног бића и ствара од њега техничко средство за оплодњу капитала - механичког мртваца који хода.

Развој човека као космичког бића није могућ на темељу (механичких) космичких закона и путем техничког савладавања простора и времена, чиме се човек претвара у механичко (неживо) “биће”, већ путем квалитета који даје могућност “сједињавања” са космосом као једним - у чему је садржана космичка суштина човека. Космос који човек ствара неупоредив је са космичким просторством. Он нема квантитативну, већ квалитативну димензију. Однос према космосу, што значи однос човека према себи као космичком бићу, не може се успоставити путем технике, већ путем естетског којим човек може да превазиђе квантитативну димензију космоса и досегне до (своје) космичке суштине. Ради се о односу према космосу посредством симбола који пружају могућност човеку да доживи космос као животворно биће. Њима се превазилази појавни облик космоса и досеже до његове бити - чиме се укида дуализам земаљског и космичког бивствовања човека. У том контексту ствара се могућност за идеју “бога” као једног, којом се превазилази бескрајни квантум космоса (бескрајно мноштво), с тим што се не ради о “богу” као надљудској сили, већ о “богу” као увек новом, богатијем производу стваралачких моћи човека који је симболично отелотворење “јединства” човека са његовом космичком суштином. “Бог” постаје домаћин човеку у његовом космичком дому. Потребно је ново тумачење идеје “богочовека”: животворна моћ човека је аутономна космичка сила која омогућава човеку да буде

стваралац свог, што значи новог космоса - као самосвојно слободарско космичко биће.

“Освајање космоса” од стране човека постиже се развојем његовог играчког бића. Ради се о специфичној људској космичкој димензији - стваралачка слобода и друштвеност - што значи о новом космичком квалитету на коме се заснива простор и време који немају квантитативну димензију. У физичком космосу тече механичко време чији се ток мери кретањем кроз простор; у људском космосу тече историјско (повесно) време које се мери развојем стваралачких моћи човека, у крајњем, његовом слободом. У физичком космосу влада однос између небеских тела (честица); у људском космосу влада однос између људских бића... Физичко време подразумева квантитативну (линеарну) темпоралност; историјско време подразумева квалитетне промене, што значи скоковитост. Људско бивствовање представља супродстављање космичким законима кретања којима се уништава квалитет и све се своди на изворни (енергетски) ниво (ентропија). Космичка животворност је фаталистичка: све што настане нестаје. Људска животворност је стваралачка: све што човек створи постаје (потенцијални) основ стварања новог. Само је човек тај који је у стању да створи ново, да буде демијург новог света.

Човек неће “ући” у космос кроз рупу коју је провртила од човека отуђена наука. Нису телескопи и свемирске сонде те које воде човека ка његовом космичком бићу, већ је то игра: развој играчког бића човека је пут који води ка развоју његовог космичког бића. Није суштина у “освајању” космичких простора, већ у развоју духовног богатства и међуљудских односа. Ради се о “претварању” квантитета спољашњег у људски квалитет, о “преображавању” физичког простора увећавањем простора људског, што се не постиже техником, већ игром. Космички простор само је привидно отворен. Отвореност космичког простора условљена је отвореношћу човека, а то значи развојем његових стваралачких моћи. Пуноћа стваралачког бића човека је оно што даје пуноћу космичком простору. Мисао, песма, слика, загрљај - више говоре о суштини човека као специфичног космичког бића него сви “свемирски пројекти” заједно. У коначном, однос човека према космосу слика је односа човека према самој себи. Проблем бесконачности треба решити на начин који пружа могућност самопотврде човека као животворног бића. Неограничене стваралачке моћи човека “мера” су бесконачности: увећавање људског представља ширење граница новог универзума. Суштина физичког космоса је детерминизам; суштина људског космоса је слобода. Путем ње бесконачност добија истинску, а то значи људску димензију. Догађање човека једино је истинско космичко догађање; постајање човека човеком једини је истински космички процес.

Живот као игра

У античкој Грчкој целокупни живот Хелена био је испуњен агоналним активностима које су биле служба боговима. Слично је са хришћанством и другим “великим” религијама: живот има литургијски карактер. У капитализму дух победе, који се заснива на социјалном дарвинизму и прогресизму (елиминисање победом

којом се постиже већи резултат/рекорд), је она тотализујућа моћ која условљава живот човека, природу тела и покрета. “Спортивизација” друштва је облик у коме се успоставља потпуна доминација владајућег поретка над човеком.

Није само дехуманизована игра, него и сам приступ игри. Доминира “збуњеност” дешавањем будући да је игра као форма у тој мери посредована денатурализованим и дехуманизованим сферама, да је постала средство за дегенерисање и уништење људског. У њој је инструментализовано време, простор, техничка средства... Човек се увек појављује у одређеном (задатом) времену и простору у коме је све интензивнија динамика уништавања људског (живота) под маском “елеганције”, “чистоте”, “функционалности”, “ефикасности”, “прецизности”, “хармоније” итд, што значи спектакуларном де-естетизацијом (де-еротизацијом) основних принципа и вредности владајућег поретка. Тамо где се даје аутентичан положај људског у данашњем свету, човек се појављује као мушица у пауковој мрежи. Тежња ка истинској игри није теоријски пројект, већ ствар конкретне политичке борбе. Она подразумева развој критичке свести о постојећем свету - уочавање објективних могућности за стварање новог света и развој играчке као слободарско-стваралачке само-свести (човекобивство); демистификовање постојећих игара као простора где ће људи пронаћи срећу; развој међуљудских односа, уметничког, усмереност ка природи, ка еманципаторском наслеђу човечанства, развој визионарске свести... Уместо тежње ка игри као форми, треба тежити ослобађању играчког бића човека; уместо тежње за бекством из живота и “разбибригом”, животворна потреба човека за човеком треба да буде основни играчки мотив. Развој спонтаности не подразумева развој нормативне свести, већ развој целовите људскости. Ослобађање играчког бића човека најважнији је непосредни задатак слободарске игре. У томе је њена специфичност као облика слободарске борбе у односу према другим облицима борбе. Слобода је умно хтење, а свест о нужности је нужан, али не и довољан услов слободе. Права слобода не састоји се у могућности избора између онога шта човек може и онога што не може да учини, већ између онога што може - а жели или не жели да учини. Она се не заснива на сазнању света, већ на доживљавању човека.

Настојање да се створи истинска игра није израз тежње да се успостави нека засебна друштвена сфера која постоји “паралелно” са “светом бриге” (попут Финкове “оазе среће”), где ће човек безнадежно настојати да реализује своје играчке потребе и моћи, већ је израз тежње да се створи истински људски свет где ће сам живот бити реализовање играчког бића човека. Критика успостављених игара (света) није израз тежње за “слободном игром”, већ тежње за животом који се појављује као остварење универзалних стваралачких (играчких) моћи човека као еманципованог члана људске заједнице. За слободарску телесну културу игра није посебна област живота, већ целокупност људског живљења у коме човек настоји да реализује себе као играчко (слободарско-стваралачко) биће. Будући да се под живљењем подразумевају међуљудски односи, ради се о тотализујућем човеку који се не односи према другим људима полазећи од посебних области живота (рад, наука, филозофија, игра...), већ од изворне људскости: животворна потреба човека за човеком основ је покрета човека ка човеку. Живот као игра подразумева да је укинута двојност човека као друштвеног бића и “играча”, што значи да је човек као конкретно друштвено биће реализовао своје играчко биће - које је његово изворно

друштвено биће. Играчка сензибилност највиши је облик реализовања чула људскости, што значи највиша и најкомплекснија способност човека да доживи човека. Она подразумева не само стваралачко тело, већ и стваралачки (животворни) покрет. Самопроизвођење човека као бића игре највиши је људски акт који подразумева (само)произвођење друштва као заједнице слободних стваралачких личности. Потреба човека за човеком, из чега проистиче изворни играчки покрет човека ка човеку, представља истински мотив за игру и истински основ стварања друштва као људске заједнице: човек је човеку огледало људскости.

Смисао играња није у произвођењу предметности или форме, већ у непосредном развоју људског. Богатство играчких облика постаје богатство истинских међуљудских односа. Кроз играње реализује се стваралачко биће човека тако што се превазилази потреба за уметничким изразом као компензацијом за неисказану (нереализовану) људскост. Из сфере производње уметничких дела од стране усамљених појединаца, који својим делима иживљавају чежњу за људским, путем игре успостављају се непосредни односи између људи у којима се реализује богатство играчког (стваралачког) бића човека. Игра као међуљудски однос подразумева да сваки нови људски сусрет представља стваралачку инспирацију која се реализује кроз обогаћивање међуљудских односа. Није реч о “апсолутној слободи”, под којом се подразумева слобода од одговорности, већ о изворној људској слободи која подразумева еманципованог човека за кога је “слобода сваког основни услов слободе свих” (Маркс). Не ради се о људима који знају шта се под “слободом” подразумева, већ о људима који друге људе доживљавају као сопствену браћу у правом смислу те речи. Игра је највиши облик чињења људског - највише људско дело чији је непосредни резултат срећан човек. Настојање да се “људско” конзервира у облику нормативног свода, или уметничке форме, израз је неповерења у човека, што значи израз сумње да је слобода уопште могућа. Замена “лоше” нормативне свести “добром” не значи и створити “доброг” човека. Није нормативна сфера та која треба да се мења, већ је то сфера изворних међуљудских односа, што значи владајући поредак.

У свету који је постао реализована људскост сувишно је успостављање нормативних критеријума по којима се одређује човекобивство. У њему више нема удвајања приступа човеку у коме је садржан свет реалног и идеалног, што значи да је укинута модел човека који је пројекција од човека отуђеног живота. У друштву где је човек стварно срећан потпуно је бесмислено задавати идеал “среће”: сам живот постаје остварење идеала људског. Исто тако, укинута је “естетска сфера” која се појављује у односу према не-естетском (ружном) свету. Уместо тежње ка “савршенству”, значи затвореном свету, највиши изазов постаје развој неспутане људскости. То подразумева укидање посебних сфера, значи и сфере у којој се тежи *novum*-у. За слободарску игру човек је човеку највиши изазов и као такав огледало људског, а не идеализовани (апстрактни) “човек” који представља отелотворење “будућег друштва” за које се треба борити. Не тежња ка “будућности” као апстракцији, чак ни као реалном утопијском пројекту који се на разумском нивоу сучељава с постојећим светом и постаје својеврсна нормативна равна будућности, већ животворна потреба човека за човеком, која се развија као одговор на све драматичније уништавање живота, постаје основ стваралачког живота који представља стварање будућности. У игри се реализује оно што човек може да буде:

постајање човека човеком “мера” је истинског прогреса. Тек када развој играчког бића постане “мера” људског доћи ће до правог развоја универзалних стваралачких моћи човека - који ми данас можемо само да наслутимо. “Напетост”, о којој говори Маркузе, увек ће постојати, будући да ће човек увек тежити да буде више него што јесте, да ће се увек критичко-мењалачки односити према свету у коме живи настојећи да створи нови, бољи свет. Међутим, природа те “напетости” биће условљена остварењем два темељна услова слободe: слобода од природне нужности (савладане силе природе) и слобода човека од човека (укидање класног друштва и експлоатације). Остаје трећи услов слободe, ослобађање универзалних стваралачких моћи човека - који ће доминирати у будућем друштву и који подразумева оплемењивање природе и развој међуљудских односа. “Напетост” у игри није резултат развоја теоријског ума, већ настојања човека да реализује своју слободу и стваралачку универзалност - превазилажењем играчких облика у којима се огледају границе које постојећи поредак намеће човеку. Тежња за игром је, у својој бити, тежња за слободним испољавањем људског, у основи, она је највиши облик воље да се буде човек - стварање *humanum*-а у чистом облику. Слобода, стваралаштво, оплемењена природност и друштвеност - то су карактеристике играчког, што значи играња и игре. Истинска природа човека истинско је извориште истинске игре.

Увођењем аутоматизације стварају се услови за укидање репресивних и дегенеришућих радних активности, и за успостављање стваралачког рада који пружа могућност за развој играчког бића човека и на тај начин могућност за оплемењивање природног бића човека. На основу стваралачког рада, који може да буде само резултат слободарске борбе, а не пуки след развоја техничких процеса, могуће је коначно укидање поделе рада на умни и телесни, као и “приватне” и “јавне” сфере, односно, од човека отуђене и институционализоване политичке моћи. Успостављањем владавине стваралачког рада нестаје најважнији узрок удвајања света на “свет бриге” (рада, трпљења, несреће) и на “свет среће” (илузорна “игра”). Рад постаје не само “прва животна потреба” (Маркс), него прва људска потреба, а игра престаје бити компензациона активност и постаје највиши облик спонтане стваралачке самореализације човека и међуљудског зближавања. Тек кад рад не буде активност у којој се човек отуђује од себе као стваралачко и слободарско биће; кад у стваралачком човеку буде укинут дуализам *homo faber*-а и *homo ludens*-а; кад стваралачки рад постане потврда људске слободe, што значи када се играчко биће човека ослободи свих облика принуде - могућа је истинска игра. Ради се о постизању “јединства” играчког бића, играња и игре - у слободном, спонтаном и стваралачком напору, што значи о игри као начину реализовања играчког кроз стваралачки напор - самостварањем човека (људске заједнице) у пуном смислу. Стваралачким радом човек не обезбеђује само своју егзистенцију, већ производи себе као стваралачко и друштвено биће. Стваралачки колективизам основ је играчког колективизма.

Уместо агона рата, који доминира у спорту, треба успоставити животворни агон који се заснива на надигравању у коме нема победника и поражених и у коме се ствара телесно, емотивно, духовно, умно обогаћени човек. Из надигравања не следи уклањање “слабих” и тријумф “моћних”, већ оплемењени човек, при чему свако доживљава себе на свој начин развијајући своју индивидуалност. Уместо

урањања у себе, треба тежити ширењу веза са људима и обогаћивању садржаја међусобних односа. Управо се ту појављује врхунац истинске животворне праксе којом се ствара друштво као заједница људи - тако што човек постаје човеком. Живот као игра значи да је стварање међуљудских односа највиши облик испољавања играчког: друштвено биће човека постаје његово реализовано играчко биће. Игра је произвођење друштва као играчке заједнице у најнепосреднијем смислу, што значи да живљење постаје уметнички чин, а живот уметничко дело. Радост стваралачког реализовања, стицање истинског поштовања кроз дружење (играње) појављује се у односу према “екстази” која је, у постојећем свету, највиши облик иживљавања неслободе у привидној “спонтаности”. Телесни и духовни активизам, без чега нема игре, подразумевају стваралачки напор: стваралачки активизам је одређивач ритма игре. Он је усмерен на успостављање и развој међуљудских односа и основ је за стицање (само)поштовања. Игра постаје бабичка вештина - порађање људског стваралачким напором, што значи најнепосреднији облик самостварања човека. Специфичност игре као стваралаштва је у томе што се она заснива на спонтаној, безусловној и непосредованој потреби човека за човеком. Истинска игра темељи се на истинској љубави која се развија у стваралачком (слободарском) заносу, за разлику од малограђанске љубави која настаје у контексту борбе за новац и моћ и у којој не доминирају људски, већ статусни симболи који су отелотворење владајућих вредности. Развој потребе за човеком, истинска вера у човека, отварање нових духовних простора, развој стваралачке личности - све су то потстицаји за истинску игру. Човек постаје човеку највиши изазов, уместо што је сведен на средство за задовољавање патолошких “потреба” које му намеће капиталистичка цивилизација. Доживљавање човека увек изнова појављује се као могућност новог, пунијег, лепшег... Људска близина постаје извор животне топлине. Заједнички живот нема временску и просторну, већ људску димензију. Уместо што је бекство из ништавила, игра постаје ерупција неспутане људскости.

Играњем свет се укида као ван-људска стварност и постаје јаство човека. Уместо да је разноврсност облика спољног света изазов, то постаје богатство унутрашњег, међуљудског... Свет је оно што човек носи у себи и што је у стању да успостави са другим људима. Истинско стваралаштво је “прображавање” спољног света у доживљај људске дубине, среће... Уместо света несреће као негативног основа за игру, која је израз безнадежног покушаја бекства из друштва, свет срећних људи постаће основ и инспирација за развој богате играчке личности. Истинска игра није само највиши умни однос човека према свету; није само самосазнање и самоизражавање, већ је и самостварање човека и као таква најпотпунији облик доживљавања света. Човек више неће живети у свету према коме ће се односити као нечему (за)датом и ван-људском, већ ће доживљавати свет као своје дело, што значи као своју испољену (а не “оспољену”) људскост. Није то привидно тотализовање света пуким субјективизмом, као што је то у романтизму, већ тотализовање слободарско-стваралачким активизмом чији је главни “производ” друштво као заједница слободних људи. Играње постаје највиши облик “присвајања” света од стране човека, што у крајњем значи “присвајање” себе самога “без остатка”. Човек неће постизати “јединство” са светом путем рада, технике, игре, уметности... - већ ће чинити свет: стварање света постаће само-

стварање човека; “јединство са светом” постаће “јединство” човека са човеком. Развој човека као универзалног стваралачког бића слободе и обогаћивање међуљудских односа постаће “мера” развоја света. Сам живот постаће највиши симбол људског.

У свету слободе праву вредност добиће поетски говор, с тим што он подразумева и говор телом. У том смислу не језик, већ игра постаје највиши облик успостављања људског заједништва. Уместо живљења животом одабраних, као што је то код Ничеа, врхунац живота постаће живљење животом слободних, стваралачких људи; уместо аристократске класе као органске заједнице коју уједињава паразитизам и егзистенцијални страх од радника, највиши изазов постаће друштво као органска заједница слободних стваралачких личности; уместо потребе за тлачењем, репресивног нормативног свода и репресивних естетских канона (којима се одређује елитистички класни статус), доминираће потреба човека за човеком као телесним и духовним бићем; уместо подређивања детета репресивном нормативном шаблону, васпитање детета живљењем живота слободних стваралачких личности постаће основни педагошки принцип... Ради се о превазилажењу “фрагментизованог” и остварењу “синтетичког” човека који представља јединство аполонског и диониског, што неће бити привилегија “новог племства”, као што је то код Ничеа, већ елементарно право и могућност човека.

Човек нема где да се врати. Он мора да изгради свој дом који никада није имао. У предсократовском времену човек није био у свом свету, већ је то био свет богова који су му привремено додељивали своје моћи да би могао да их забавља. За разлику од антике где човек није могао да буде у јединству са бићем, у данашњем свету створене су могућности да човек досегне до бића. Постајање човека човеком и стварање бића исти је процес: самостварање човека постаје самостварање бића. Права историја почеће онда, кад играчко биће човека постане неприкосновено извориште његовог живота. Прво је била игра.

х х х

Фусноте

(1) Žan-Žak Ruso, Emil, 112. c.

х х х